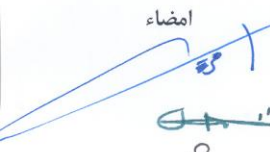

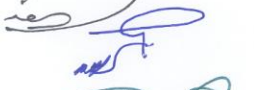

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تائید اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای فریدون محمدزاده تحت عنوان: تحلیل گفتمان دراماتیک در مجموعه آثار نمایشی اکبر رادی - پروژه عملی: نگارش نمایشنامه «منصور» را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد تائید می کنند.

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیات داوران
	دانشیار	آقای دکتر سعید مصطفی مختاباد	۱- استاد راهنما (نظری)
	استادیار	آقای دکتر سعید حبیب الله لزگی	۲- استاد راهنما (عملی)
	استادیار	آقای دکتر محمد جعفر یوسفیان کناری	۳- استاد مشاور
	دانشیار	آقای دکتر حمیدرضا شعیری	۴- استاد ناظر
	استادیار	آقای دکتر امیرحسن ندایی	۵- استاد ناظر
	استادیار	آقای دکتر امیرحسن ندایی	۶- نماینده تحصیلات تکمیلی

آیین نامه حق مالکیت مادی معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسان‌ها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهش‌گران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می‌باشد ولی حقوق معنوی پدیدآورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله، مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه به مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تأیید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجوی مسئول مکاتبات مقاله باشد ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می‌باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی به صورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب و یا نرم‌افزار و یا آثار ویژه (ثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده‌ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده‌ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و بر اساس آیین‌نامه مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته‌های در جشنواره ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل از نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما و یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تأیید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب فریدون محمدزاده دانشجوی رشته ادبیات نمایشی ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد دانشکده هنر و معماری متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه/ رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آیین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه و کالات و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هرگونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هرگونه اعتراض را از خود سلب نمودم.»

امضا
تاریخ
۱۳۹۱/۳/۲۵

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، میبختی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانش اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد ساله دکتری نگارنده در رشته ادبیات نمایشی

است که در سال ۱۳۹۱ در دانشکده هنر و معماری

دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر سید مصطفی مختاباد امرئی مشاوره جناب آقای دکتر

محمد جعفر یوسفیان کناری از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ)

«دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۲، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده رله عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأد کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند مازاد مذكور را

از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق

دادگاه، معادل وجه مذكور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب فریدون محمدزاده دانشجوی رشته ادبیات نمایشی

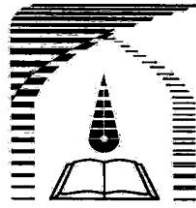
مقطع کارشناسی ارشد

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا:

۱۳۹۱/۳/۲۵

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده هنر و معماری

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد ادبیات نمایشی
تحلیل گفتمان دراماتیک در مجموعه آثار نمایشی اکبر رادی
پروژه‌ی عملی: نگارش نمایشنامه منصور

فریدون محمدزاده

استاد راهنما (نظری):

دکتر سید مصطفی مختاباد امرئی

استاد راهنما (عملی):

دکتر حبیب‌الله لزگی

استاد مشاور:

دکتر محمد جعفر یوسفیان کناری

خرداد ۱۳۹۱

تقدیم به

همسرم

پرستو

و

فرزندانم

ماهان

و

ویان

به خاطر همراهی شان در فراز و نشیب های زندگی

تقدیر و تشکر

از زحمات و راهنمایی استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر سید مصطفی مختاباد امرئی در طول نگارش پایان نامه سپاسگذارم.

همچنین مراتب سپاس خود را تقدیم جناب آقای دکتر محمد جعفر یوسفیان کناری می‌کنم که هر آنچه دارم اگرچه اندک اما به واسطه همت بی‌دریغ ایشان است.

از جناب آقای دکتر حبیب‌الله لزگی به خاطر راهنمایی و سعه صدری که همیشه دارند و در بخش عملی پایان نامه راهنمای بنده بودند متشکرم.

از دوستانم آقایان علی شریفی، شهریار برقی جانی و احمد محمدزاده که مرا یاری کردند سپاسگذارم.

چکیده

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از برخی آموزه‌های زبان‌شناسی معاصر به تحلیل گفتمان‌های دراماتیک در آثار نمایشی اکبر رادی می‌پردازد. گفتمان دراماتیک از یک سو به کنش به عنوان شاخصه اصلی تئاتر و درام و از سوی دیگر بر حضور مداوم و همواره سه عامل گوینده، شنونده و مخاطب در اکنون و این-جای دراماتیک نظر دارد. گفتمان دراماتیک به ردیابی عناصر کلامی و غیرکلامی می‌پردازد که در پی ساخت جهانی است که وجود ندارد. می‌توان گفت همه آنچه متعلقات دنیای درام است چه کلامی و چه غیر کلامی مانند بیان امیال و آرزوها، جمله‌های شرطی و امری، انتصابها که می‌تواند چنین جهانی را بسازند مربوط به گفتمان دراماتیک است. کنش‌های کلامی و غیرکلامی، تنش دراماتیک و مدیریت نوبت گفتار، از جمله عناصری‌اند که در مجموعه گفتمان نمایشی می‌توانند در حوزه ساخت جهان ممکن قرار بگیرند. چارچوب نظری این تحقیق یافته‌های نشانه‌شناسان متأخری مانند کر الام و به-خصوص کتاب "نشانه‌شناسی تئاتر و درام" او را در بر می‌گیرد. این پژوهش علاوه بر تعریف اصطلاح گفتمان دراماتیک به ردیابی عناصر آن در آثار نمایشی اکبر رادی می‌پردازد تا از این طریق بتواند به مناسبت‌هایی تازه میان زبان، نشانه‌شناسی و درام ایران دست یابد. زبان رادی و گفت‌وگوهای شخصیت‌های نمایشنامه‌های او در بیشتر موارد به گونه‌ای است که عاملیت گوینده و شنونده گفتار در آن برجسته است و از این راه می‌توان لایه‌های معنایی فراوانی را از بطن گفت‌وگوها، حرکات و ژست‌ها دریافت کرد. در نهایت این پژوهش قصد دارد تا درک بهتری از مناسبات زبانی نمایشنامه‌های ایران ارائه دهد. روش اصلی این تحقیق توصیفی-تحلیلی است و با تمرکز بر مجموعه آثار نمایشی اکبر رادی به تبیین شاخص‌های گفتمانی موجود و کاربردهای دراماتیک آن‌ها خواهد پرداخت.

کلید واژه‌ها

تحلیل گفتمان، زبان‌شناسی و درام، نمایشنامه‌های ایرانی، اکبر رادی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فهرست تصاویر، نمودارها	
و جدول‌ها	ز
مقدمه	۱
کلیات پژوهشی	۳
فصل اول	
جایگاه تحلیل گفتمان در زبان شناسی و نشانه شناسی	
۱-۱- مطالعات زبان‌شناختی تحلیل گفتمان و گفتمان دراماتیک	۶
۲-۱- تعریف گفتمان	۱۰
۳-۱- گفتمان و زبان‌شناسی	۱۳
۴-۱- سبک‌شناسی متون ادبی	۱۴
۵-۱- گفتمان و نشانه‌شناسی	۱۵
۱-۵-۱- سویه نحوی (دال، مدلول)	۱۵
۲-۵-۱- سویه معناشناختی (شمایلی، نمایه‌ای، نمادین)	۱۶
۳-۵-۱- سویه پراگماتیک (Pragmatic) (عاملیت گوینده، شنونده)	۱۶
۱- ۴ ۵ - ارجاع و استنتاج	۱۷
۱- ۴ ۵ - فرازبان و زبان ارجاع	۱۹
۱- ۴ ۵ - پیش‌فرض و تضمین معنایی	۱۹
۱- ۴ ۵ - دلالت صریح، دلالت ضمنی، اشاره ضمنی	۲۰
۶-۱- تغییر پذیری نشانه	۲۱
۷-۱- درام و تئاتر، نظام نشانه‌ها	۲۱
۸-۱- زبان گفتمانی	۲۴

۲۹.....پیشینه مطالعاتی عملی.....۹-۱

فصل دوم

گفتمان دراماتیک و مطالعات نظری درام و تئاتر

۳۱.....۱-۲-جهان‌های ممکن درام.....۳۱

۳۲.....۱-۱-۲-جهان واقعی، جهان دراماتیک.....۳۲

۳۲.....۱-۱-۲-رابطهٔ متقارن.....۳۲

۳۳.....۲-۱-۲-رابطهٔ نامتقارن.....۳۳

۳۳.....۳-۱-۲-همپوشی.....۳۳

۳۴.....۴-۱-۲-هم مرجعی.....۳۴

۳۵.....۵-۱-۲-گویی که.....۳۵

۳۵.....۶-۱-۲-تفسیر.....۳۵

۳۶.....۲-۱-۲-تحقق دنیای دراماتیک.....۳۶

۳۶.....۱-۲-۲-بازتابی بودن.....۳۶

۳۷.....۲-۲-۱-۲-این‌جا، اکنون.....۳۷

۳۷.....۳-۲-۱-۲-جهان‌های فرعی.....۳۷

۳۸.....۴-۲-۱-۲-کنش و زمان دراماتیک.....۳۸

۳۹.....۵-۲-۱-۲-پیرنگ و داستان.....۳۹

۴۰.....۶-۲-۱-۲-کنش.....۴۰

۴۲.....۷-۲-۱-۲-برهمکنش.....۴۲

۴۲.....۸-۲-۱-۲-گفتمان کنشی.....۴۲

۴۲.....۹-۲-۱-۲-کنش و شخصیت.....۴۲

۴۴.....۲-۲-گفتمان دراماتیک.....۴۴

۴۵.....۱-۲-۲-زبان دراماتیک.....۴۵

۴۶.....۲-۲-۲-بافت دراماتیک.....۴۶

- ۴۶..... ۳-۲-۲- شاخص‌های اشاره‌ای یا شاخص‌های کلامی تهی
- ۵۳..... ۴-۲-۲- ساختار گفتمان در درام
- ۵۳..... ۵-۲-۲- تعریف عملیاتی گفتمان دراماتیک

فصل سوم

شاخصه‌ها و متغیرهای گفتمان دراماتیک

- ۵۷..... ۱-۳- کنش‌های کلامی (گفتاری)
- ۵۹..... ۱-۱-۳- مصادیق کنش‌های کلامی
- ۶۱..... ۲-۱-۳- طبقه‌بندی کنش‌های کلامی
- ۶۱..... ۱-۲-۱-۳- حکم دهنده، قضاوت کننده
- ۶۱..... ۲-۲-۱-۳- تأکیدی، تصمیمی
- ۶۲..... ۳-۲-۱-۳- وظیفه‌ای، تعهدی
- ۶۲..... ۴-۲-۱-۳- عاداتی، عکس‌العملی
- ۶۲..... ۵-۲-۱-۳- بیان منظر
- ۶۳..... ۳-۱-۳- انواع کنش‌های کلامی
- ۶۳..... ۱-۳-۱-۳- کنش بنیادی
- ۶۳..... ۲-۳-۱-۳- کنش غیر بیانی
- ۶۳..... ۳-۳-۱-۳- کنش پس بیانی
- ۶۴..... ۴-۱-۳- شرایط کنش کلامی
- ۶۴..... ۱-۴-۱-۳- شرایط مقدماتی
- ۶۴..... ۲-۴-۱-۳- شرایط صداقت
- ۶۴..... ۳-۴-۱-۳- شرایط اساسی
- ۶۶..... ۵-۱-۳- تضمین دریافت
- ۶۶..... ۶-۱-۳- کنش غیر بیانی
- ۶۷..... ۱-۶-۱-۳- اظهاری

۶۷ ۳-۱-۶-۲- دستورات
۶۷ ۳-۱-۶-۳- تعهدات
۶۷ ۳-۱-۶-۴- بیانات عاطفی
۶۷ ۳-۱-۶-۵- اعلام‌ها
۶۸ ۳-۱-۷- همسانی گفتار و کنش
۷۰ ۳-۱-۸- گونه‌های القایی
۷۲ ۳-۲- کنش‌های غیر کلامی
۷۴ ۳-۲-۱- انواع کنش‌های غیر کلامی
۷۴ ۳-۲-۱-۱- کنش بیرونی
۷۴ ۳-۲-۱-۲- کنش درونی
۷۴ ۳-۲-۱-۳- کنش پنهان فضایی
۷۵ ۳-۳- تنش دراماتیک
۷۵ ۳-۳-۱- ابزارهای ایجاد تنش
۷۵ ۳-۳-۱-۱- تعلیق
۷۵ ۳-۳-۱-۲- غافلگیری
۷۶ ۳-۳-۱-۳- طعن دراماتیک
۷۷ ۳-۴- ساختار گفت‌وگوی دراماتیک
۷۷ ۳-۴-۱- مبادله
۷۷ ۳-۴-۲- حرکت
۷۸ ۳-۴-۳- چرخش
۷۹ ۳-۵- اصل همیاری گرایس
۷۹ ۳-۵-۱- کیفیت
۸۰ ۳-۵-۲- ارتباط
۸۰ ۳-۵-۳- کمیت
۸۱ ۳-۵-۴- وضوح

فصل ۴

تحلیل نمونه‌های مطالعاتی

- ۸۵-۴-۱- آهسته با گل سرخ، گفتمان دراماتیک و گفتمان روزمره ۸۵
- ۸۵-۴-۱-۱- بی‌نظمی نحوی ۸۵
- ۸۶-۴-۲- فشرده‌گی اطلاعات ۸۶
- ۸۷-۴-۳- خلوص غیربیانی ۸۷
- ۸۹-۴-۴- نوبت‌گیری در مکالمه ۸۹
- ۸۹-۴-۵- تفاوت‌های دیگر ۸۹
- ۹۳-۴-۶- تأکید ۹۳
- ۹۳-۴-۷- صداهای زمینه ۹۳
- ۹۳-۴-۸- اطلاعات فرازبانی ۹۳
- ۹۴-۴-۲- شخصیت، جهان ممکن و ژست در نمایشنامه‌آمیز قلمدون ۹۴
- ۹۴-۴-۱-۲- شخصیت ۹۴
- ۹۵-۴-۲-۲- جهان ممکن آمیز قلمدون ۹۵
- ۹۶-۴-۳-۲- ژست ۹۶
- ۹۷-۴-۳- طعن دراماتیک در نمایشنامه‌ی مرگ در پاییز ۹۷
- ۱۰۱-۴-۴- گفتمان دراماتیک و نقش عاطفی، ترغیبی و فرازبانی زبان در نمایشنامه‌ی هاملت با سالاد فصل ۱۰۱
- ۱۰۳-۴-۴-۱- نقش عاطفی ۱۰۳
- ۱۰۵-۴-۴-۲- نقش ترغیبی ۱۰۵
- ۱۰۵-۴-۴-۳- نقش فرازبانی ۱۰۵
- ۱۰۶-۴-۴-۴- نقش عاطفی زبان در نمایشنامه‌ی خانمچه و مهتابی ۱۰۶
- ۱۰۷-۴-۵- یک طرح درام‌شناختی، شب به‌خیر جناب کنت ۱۰۷
- ۱۱۷- نتیجه‌گیری ۱۱۷
- ۱۱۸- فهرست منابع و مآخذ ۱۱۸

۱۱۸.....	منابع فارسی
۱۲۰.....	منابع لاتین
۱۲۲.....	پروژه عملی نگارش نمایشنامه منصور.....
۱۶۱.....	پیوست: مدیریت نوبت گفتار در درام.....
۱۸۲.....	چکیده انگلیسی

فهرست تصاویر، نمودارها و جدول‌ها

عنوان	صفحه
تصویر ۱-۲- ساختار گفتمان در درام	۵۳
تصویر ۲-۲- گفتمان دراماتیک	۵۵
تصویر ۱-۳- شاخصه‌ها و متغیرهای گفتمان دراماتیک	۸۳
نمودار ۱-۴- مقایسه نمودار منحنی آهنگ کلام	۹۲
جدول ۲-۴- جدول طرح درام شناختی	۱۰۹

درام و تئاتر به خاطر بهره‌گیری از مجموعه‌ متنوعی از گفتارها، حرکات، صدا و موسیقی که ارتباطی مستقیم و رو در رو با مخاطب برقرار می‌کند حوزه‌ای است که در سال‌های اخیر بسیاری نظریه‌پردازان این عرصه راه‌کارهای تحلیلی و نظریه‌های جدید خود را با نگاه به آن پایه‌ریزی کرده‌اند. یکی از این رویکردهای تازه به درام و تئاتر تحلیل گفتمان^۱ و ساز و کارهای مرتبط با آن است. زبان‌شناسی و نشانه‌شناسی مدخل ورود به مبحث گفتمان و تحلیل آن است. نشانه‌شناسی ساخت‌گرایی سوسوری^۲ بر رابطه خود میان دال و مدلول در دو دهه اخیر جای خود را به نشانه‌شناسی داد که محوریت خود را بر گفتمان به عنوان حضور مداوم عاملیت گوینده در مناسبت‌های زبانی استوار گردانیده است. در این رویکرد تازه آنچه پُر اهمیت می‌نماید بار معنایی است که در جریان یک گفتمان انتقال می‌یابد. گفتمان دراماتیک در حوزه تئاتر و درام اصطلاحی است که نشانه‌شناسانی مانند کرالام^۳ و جان آستین^۴ جهت تقطیع متون نمایشی و رسیدن به تحلیلی درام‌مدار وارد حوزه نشانه‌شناسی کرده‌اند. آنها دو عامل گوینده و شنونده را بر می‌شمرند که در یک گفتمان حضوری پر رنگ دارند و اساساً مبنای شکل‌گیری یک گفتمان را بر دو رأس آن می‌دانند. دو وجه که مدام در بده بستان‌های معنایی قرار می‌گیرند و از این راه به انتقال مفاهیم و معانی می‌پردازند. برخی متون نمایشی از عناصر و فاکتورهایی بهره می‌گیرد در آن چه از زبان شخصیت‌ها جاری می‌شود در ژست و حرکات آنها و در آنچه شرح صحنه‌ها و حتی صداها موجود در زمینه است که به نوعی حضور دو عاملیت گوینده، شنونده در فرآیندی مستمر و پر کنش قرار می‌گیرند. جهان‌های ممکن درام از دل همین تعامل شکل می‌گیرد. نظریه‌ای که نشانه‌شناسان اخیر در ساختار گفتمان نمایشی آن را به عنوان یک عامل تأثیر گذار جهت پایه‌ریزی گفتمان نمایشی (دراماتیک) هم وزن عاملیت‌های ذکر شده بر می‌شمرند؛ اگر چه هر دوی این قطب‌ها به نوعی در هم تنیده و در یک مسیر حرکت می‌کنند. جهان ممکن درام از عناصر کلامی و غیر کلامی بهره می‌گیرد که به ساخت جهانی که ممکن است وجود داشته باشد کمک می‌کند. به طور مثال جمله: اگر دروغ بگویی سر از تنت جدا خواهم کرد؛ تهدیدی است نشان دهنده دنیایی که در آن یک طرف دروغ گفته است و طرف دیگر سر او را جدا کرده است. جهان اینک، جهانی است که در آن اتفاقی نیفتاده است و جهان ممکن جهانی است که در آن دروغی گفته شده و سری از تن جدا گردیده است.

¹ discourse analysis

² Ferdinand de Saussure

³ Keir Elam

⁴ Jin Austin

در فصل اول این پژوهش به تحلیل گفتمان و آرای برخی نظریه‌پردازان در باب تحلیل گفتمان اشاره شده است. همچنین به مطالعات زبان‌شناختی تحلیل گفتمان و گفتمان دراماتیک نگاه شده است. به پراگماتیک^۱ و بحث‌های مرتبط با آن و آرای جورج یول^۲ و دیگران اشاره شده است. در این فصل از زبان‌شناسی آغاز در ادامه به نشانه‌شناسی رسیده و در ادامه مدخلی جهت ورود به درام و تئاتر باز کرده است. در فصل دوم به ردیابی گفتمان دراماتیک در تئاتر و درام اشاره شده است. مسأله جهان‌های ممکن درام، جهان دراماتیک و جهان واقعی، اشتراکات و تفاوت‌های آن دو آورده شده است و در ادامه به خود گفتمان دراماتیک پرداخته شده است. در فصل سوم به برجسته‌ترین شاخصه‌ها و متغیرهای گفتمان دراماتیک اشاره شده و مصادیق هر کدام از آن‌ها با زیرمجموعه‌هایشان در آثار رادی و دیگر آثار نویسندگان ایرانی و خارجی پرداخته شده است. در فصل چهارم نمونه‌های مطالعاتی انتخاب شده به شکلی دقیق با توجه به شاخصه‌های گفتمانی ویژه‌ای که این نمایشنامه‌ها دارند مورد تحلیل واقع شده است.

مجموعه آثار نمایشی اکبر رادی به دلیل آن که بر مبنای تعاملات کلامی میان شخصیت‌ها شکل گرفته است و از دل گفت‌وگوهای آنها کنش‌ها، تنش‌ها، مناسبت‌های اخلاقی و فرهنگی سر بر می‌آورد و اساساً آثاری است بر محوریت شخصیت و زبان، نمونه مناسبی در شکل‌گیری یک گفتمان است. گفتمانی که از یک طرف بر تعاملی همواره کنش‌زا در اکنون و این‌جای دراماتیک و در حضوری مستمر میان سه وجه گوینده، شنونده و مخاطب قرار دارد؛ و از سوی دیگر و با بهره‌گیری از دال‌های کلامی و غیر کلامی موجود در متن جهانی را می‌سازد که ممکن بود وجود داشته باشد. یعنی آن چیزی است که در نهایت گفتمان نمایشی (دراماتیک) نامیده شده است. بنابر این جهت چنین تحلیلی انتخاب گردیده است. به دلیل آن که گفتمان دراماتیک به مانند بسیاری از مباحث مرتبط با گفتمان، بسیاری از مواد و عناصر اولیه خود را از حوزه زبان‌شناسی و نشانه‌شناسی وام گرفته است؛ بسیاری از مفاهیم و مباحث آن برای اهالی تئاتر و درام غریب می‌آید بنابر این سعی بر آن شده تا با آوردن مصادیق لاتین مفاهیم و اصطلاحات، تعریف و توضیح کافی آنها از ابهامات احتمالی جلوگیری شود.

^۱ pragmatic

^۲ George Yule

کلیات پژوهشی

مسأله اصلی این تحقیق بررسی و کشف ظرفیت‌های گفتمان نمایشی در مجموعه آثار نمایشی اکبر رادی با توجه به آن‌چه نشانه‌شناسان تئاتر و از جمله کرالام تحت عنوان گفتمان دراماتیک ارائه کرده‌اند می‌باشد. ناشناخته بودن کاربردهای عملی/عینی این رویکرد تحلیلی با توجه به شاخصه‌های آن نظیر گفت‌وگوی دراماتیک، تبادل و چرخش ساختار گفتمان، کنش‌ها و تنش‌های کلامی و غیرکلامی و شخصیت‌پردازی ضرورت چنین تحقیقی را آشکار می‌کند. گفتمان دراماتیک اساساً به معنای ساخت جهان‌های ممکن و بافت‌های غیر واقعی از طریق دال‌های کلامی و غیر کلامی است.

هدف: هدف اصلی عبارت است از دستیابی به برجسته‌ترین شاخصه‌های گفتمان دراماتیک در نمایشنامه‌های اکبر رادی؛ همچنین یافتن وجه غالب گفتمانی در آثار رادی.

سوالات تحقیق:

- ۱- آیا آثار نمایشی اکبر رادی شاخصه‌های گفتمان دراماتیک مرسوم در نشانه‌شناسی تئاتر را داراست؟
- ۲- وجه غالب گفتمان دراماتیک نمایشنامه‌های رادی در چیست؟
- ۳- آیا شخصیت‌های آثار رادی دارای شاخصه‌های زبانی ویژه‌اند؟

فرضیه‌ها / پیش فرض‌ها:

- ۱- فرض بر این است که در برخی نمایشنامه‌های رادی به ویژه آمیز قلم‌دون، آهسته با گل سرخ، منجی در صبح نمناک و شب به خیر جناب کنت شاخصه‌های گفتمانی قابل توجهی دیده می‌شود.
- ۲- احتمال می‌رود عملکرد زبان (تمهیدات زبانی) نظیر تنش‌های کلامی در شکل‌گیری گفتمان دراماتیک نمایشنامه‌های رادی بسیار تأثیر گذار بوده است.
- ۳- به نظر می‌رسد شخصیت‌های آثار رادی از شاخصه‌های زبانی ویژه‌ای بهره می‌برند که تحلیل آنها می‌تواند دریافت تازه‌ای از نمایشنامه‌های او در اختیار گذارد.

مواد و روش انجام تحقیق: روش تحقیق: توصیفی-تحلیلی. روش گردآوری: کتابخانه‌ای. مواد تحقیق: نمایشنامه‌های اکبر رادی دهه چهل (روزنه آبی، افول، مرگ در پاییز، صیادان)، دهه پنجاه (لبخند با شکوه آقای گیل، در مه بخوان، هاملت با سالاد فصل، منجی در صبح نمناک)، دهه شصت (پلکان، آهسته با گل سرخ، شب روی سنگ فرش خیس)، دهه هفتاد (آمیز قلمدون، خانمچه و مهتابی، شب به خیر جناب کنت، پایین گذر سقاخانه).

جنبه جدید بودن و نوآوری: با توجه به این که مفهوم گفتمان دراماتیک در مطالعات نشانه‌شناسی متأثر سه دهه اخیر غرب مطرح شده و هنوز کاربردهای عملی/عینی آن برای ادبیات نمایشی معاصر ایران شناخته شده نیست و کند و کاوی چندانی در زمینه تقطیع متون دراماتیک با توجه به شاخصه‌های گفتمان دراماتیک صورت نگرفته است؛ تحقیق حاضر بر آن است تا تحلیلی گفتمانی دراماتیک از مجموعه آثار نمایشی اکبر رادی که البته آن نیز هم کمتر مورد تحلیل واقع شده ارائه نماید.

فصل اول

جایگاه تحلیل گفتمان در زبان‌شناسی و نشانه‌شناسی